

Juutalaisviha Suomessa pienen piirin touhua

Aki Alanko

Jari Hanski: *Juutalaisviha Suomessa 1918–1944*. Ajatus Kirjat 2006. 448 sivua.

Antisemitismin eli juutalaisvastaisuuden historia on pitkä ja surullinen. Jo antiikin aikoina vaadittiin juutalaisten poisraivaamista. Vuonna 70 jKr. Rooman keisari Titus hävitti Jerusalemin ja ajoi juutalaiset maanpakoon. Keskiajalla juutalaisia pidettiin Jumalan surmaajina ja kaironmyrkyttäjinä. Uusimmalla ajalla heidät on nähty loisinä ja maailmanlaajuisen salaliiton toteuttajina. Meidän aikamme toistaiseksi suurin antisemitismin huipentuma oli järjestelmällinen juutalaisvaino, jonka natsit toteuttivat Saksassa ja valtaamallaan alueilla 1938–1945. Tämä tuhoamiskeskusten polttouuneihin päätynyt tarina tuotti ainakin viisi miljoonaa kuolonuhria.

Juutalaisvastaisuudesta on laadittu paljon kirjallisuutta, mutta suomeksi sitä on ollut saatavilla toistaiseksi vähän. Eero Kuparisen *Aleksandriasta Auschwitziin. Antisemitismin pitkä historia* (1999) oli ensimmäinen kattava suomenkielinen yleisesitys aiheesta. Tämän lisäksi ovat ilmestyneet Pekka Sartolan *Totuutena valhe. Antisemitismi eilen ja tänään* (2003) sekä Matti Myllykosken ja Svanthe Lundgrenin *Murhatun Jumalan varjo. Antisemitismi kristinuskon historiassa* (2005). Suomalaisesta antisemitismistä on kirjoitettu hyvin niukasti: sitä on sivuttu tähän asti vain muutamassa teoksessa. Tätä taustaa vasten Jari Hanskin *Juutalaisviha Suomessa 1918–1944* on hyvin tervetulleelta.

Mustamaalattu ryhmä

Hanski hakee aluksi pohjaa tutkimukselleen kertomalla antisemitismin yleisistä historiallisista vaiheista ja syistä, jotka saivat aikaan vihaa juutalaisia kohtaan. Juutalaisten ulkopuolisuus, eriuskoisuus ja tiukka pitäytyminen omana ryhmänään herättivät epäluuloja.

Tiettävästi ensimmäiset juutalaiset saapuivat maahamme 1700-luvulla. Seuraavalla vuosisadalla heitä löytyi sotilaina, käsityöläisinä, ja pikkuporvareina. Juutalaisten asemaa säädeltiin tarkasti, heidän oli uusittava oleskelulupansa neljännesvuosittain.

Hanskin kirjassa tuodaan esiin, miten juutalai-

siin suhtauduttiin epäluuloisesti myös Suomessa ja lainsäädännölliset yritykset parantaa heidän asemaansa kilpistyivät jyrkkään vastustukseen. Syyt olivat pitkälti yleismaailmallisia: muukalaispelko, epäily taloudellisesta ylivallassa ja juutalaisiin liitetty kielivähemmistöläisyys. Monien vuosien hallinnollisen taistelun tuloksena ”mooseksenuskoisille” myönnettiin kansalaisyhteisyydet vasta 12.1.1918. Hanski selvittää seikkaperäisesti tämän prosessin vaiheita.

Itsenäisyytemme alkuvuosikymmeninä juutalaisvastaisia kannanottoja esiintyi kirkollisessa lehdistössä ja kirjallisuudessa. Myöhemmin myös äärioikeistolaiset lehdet toivat esiin tällaisia näkemyksiä. Nämä pohjautuivat usein Saksasta tulleisiin tietoihin ja vaikutteisiin. Koska lähteet olivat näin jo valmiiksi värityneitä eikä kirjoittajilla ollut omakohtaista faktatietoa, juutalaisia oli helppo mustamaalata ja syyttää miltei kaikesta pahaksi koetusta. Juutalaisvastaisissa kirjoissa, kuten *Juutalaisten salaisessa ohjelmassa* syytely saavutti miltei vainoharhaisia piirteitä. Tällaisten teosten paatoksellisuus vakuutti harvoja suomalaislukijoita jo niiden ilmestymisen aikaan.

Pilakuvissa ja -jutuissa juutalaiset kuvattiin kaavamaisesti kieroina isonenäisinä liikemiehinä ja kauppiaina. Saituus esitettiin juutalaisille ominaisena piirteenä. Kysyä tosin voi, ovatko pilakuvat ja -jutut tutkimuksen kannalta oleellisia – eiväthän ne edusta varsinaista yleistä juutalaisvihaa, vaan enemmänkin satiirista piikittelyä. Jatkosodan (1941–1944) aikana kiihkeimmässä oikeistopiireissä sota bolsevisteja vastaan oli helppo rinnastaa sodaksi myös juutalaisia vastaan. Tuolloin maassamme olevia juutalaisia valvottiin tarkasti ja Saksaan luovutettiin sotavankeja, joista osa sattui olemaan juutalaisia. Vuonna 1942 luovutettiin Saksaan kuuluisat kahdeksan juutalaispakolaista, jotka ovat antaneet aihetta tutkimukselle ja jopa heistä tehdyille näytelmälle.

Hanski mainitsee myös Suomessa toteutetun ns. juutalauskäännätyksen, jolla juutalaisia pyrittiin käännettämään kristinuskoon. Käännästytyö perustui kuitenkin ensi sijassa juutalaisuuden uskonnolliseen vastustamiseen. Lähetystyötä on käsitelty esimerkiksi Jussi Nuorteva Hannu Juuselan *Israelin historia* – teoksen arvioinnissaan (ks. *Tieteessä tapahtuu* 3/2006, s. 62).

Johtopäätöksenä Hanski toteaa kuitenkin, ettei Suomessa esiintynyt perinteistä uskonnollista juutalaisvastaisuutta, joka pohjautuu ajatukseen juutalaisista Jeesuksen surmaajina. Muutamat yksittäiset juutalaisvastaiset lausunnot "eivät johtaneet mihinkään laajempaan".

Vainoharhainen syyttely ja kauna

Tutkimuskohteen tarkasteluun on valittu lehdistöhistoriallinen lähestymistapa. Hanski on tutkinut uutterasti ajan suomalaisia lehtiä ja kirjallisuutta selvittääkseen, miten antisemitismi ilmeni painetussa sanassamme ja millaisia tämän painetun sanan foorumit olivat. Äärioikeistolaisista lehdistä, kirjallisuudesta ja muutamista kirkollisistakin julkaisuista on löytynyt eniten "liekehtivää puhetta", jossa ei säästely juutalaisia. Tekijä on löytänyt myös juutalaisvastaiten tahojen taustalla olleita tieto- ja vaikutusyhteyksiä. Hanskin tutkimus osoittaa samalla asiavirheitä, joita on jäänyt Elina Sanan Tieto-Finlandiallakin palkittuun *Luovutetut*-teokseen (2003).

Runsaissa sitaateissa tulevat näkyviin äänet, joissa juutalaisia syytettiin käytännöllisesti katsoen kaikesta, mikä koettiin kirjoitushetkellä pahaksi. Vainoharhaisen mielikuvituksen voimin heidän väitettiin johtavan lähes kaikkia merkittäviä järjestöjä maailmassa. Esimerkiksi vapaa-muurarit oli äärioikeistolaisissa piireissä Hanskin mukaan myös helppo nähdä juutalaisten maailmanlaajuisena metkuiluna ja syypäänä moniin pahoihin tapahtumiin. Runsaat lainaukset tuovat ajoittain esitykseen kenties vähän liikaakin lähdesiteerauksen makua, mihin tekijän oma analyttinen tutkijanääni on vaarassa hukkuu.

Väitteet juutalaisten tihutyöstä ja rappeuttavasta toiminnasta heijastivat ajan äärioikeistolaista trendiä, joka sai eniten vaikutteita tietenkin Saksasta ja sen tapahtumista. Silti herää kysymys, olisiko vainoharhaisen syyttelyn ja kaunan takana ollut pelko jostain aivan muusta kuin juutalaisista itsestään. Mielestäni pahimpien mustamaalajien motiiveja olisi voinut selvittää hieman eritellymmin. Nyt viitataan vain lähinnä siihen, että vaikutteita ja tietoja saatiin muualta.

Tietoa, joka meidän tulisi muistaa

Suomalaisen antisemitismin historiasta kertova yleisesitys on saanut odottaa itseään, mutta sille

lienee syynsä. Emme ole tottuneet ajattelemaan itseämme juutalaisvihaajina, ja antisemitismin pitkässä historiassa suomalaiset eivät ole syylistyneetkään kauheimpiin tekoihin. Maassamme ei ole esiintynyt koskaan järjestelmällistä juutalaisvainoa, kuten Saksassa. Äärioikeistolaisittain värittyneet mielipiteet juutalaisista eivät levinneet laajalle eivätkä tulleet huomioiduksi virallisessa politiikassa. Hanski muistuttaa osuvasti, että Suomi esiintyi juutalaisvastaisena vain kahdesti, eli tiukentaessaan pakolaispolitiikkaansa 1938 ja luovuttaessaan kahdeksan juutalaispakolaista vuonna 1942. Tämä oli kuitenkin poikkeuksellista.

Maltillista linjaa edustaneet ihmiset eivät kirjoittaneet juutalaisista kansainvälisenä vaarana. Tavallisessa suomalaisessa päivälehdistössä ei myöskään yllytetty väkivaltaisuuksiin juutalaisia kohtaan. Kiihkeimmät antisemitistiset kirjoitukset jäivät hyvin pienen yleisön lukemistoksi; niiden levikki ei noussut millään muotoa suureksi. Antisemitismi ei saavuttanut Suomessa laajaa suosiota suurimman osan väestöstä suhtautuessa juutalaisiin varsin neutraalisti. Juutalaisten määrä Suomessa oli niin vähäinen, että harva suomalainen olisi pystynyt kokemaan heitä vakavana kansallisena uhkana.

Silti epäluuloa ja vihamielisyyttä ilmeni ja tältä ei ole hyvä ummistaa silmiään. Antisemitistiset suomalaiset olivat aikansa ennakkoluuloihin sidottuja ihmisiä, jotka puhuivat usein vasten parempaa tietoa. Saksalaisvaikutteet käyvät ilmi näissä asioissa. Tämän päivän näkökulmasta tuntuu hätkähdyttävältä, että jo 1930-luvulla tiedettyjä natsi-Saksan juutalaisvainoja pidettiin tietyissä piireissä jopa tarkoituksenmukaisina, koska niiden katsottiin edistävän juutalaisten muuttoa Palestiinaan. Näin perusteet vainoillekin lakkaisivat olemasta.

Hanskin väitöskirjansa pohjalta tekemä tietoteos voidaan nähdä eräänlaisena "aran alueen" historiana, jota on mahdollista kirjoittaa vasta, kun aiheeseen on kasvanut riittävä ajallinen etäisyys.

Hieman samaa linjaahan edustavat viime vuosina julkaistu tutkimus ja kirjallisuus, jossa on kerrottu suomalaisten jatkosodan aikaisista keskitysleireistä Itä-Karjalassa. Tässä mielessä kirja on onnistunut ja ajankohtainen tietoteos, joka tuo esiin asioita, jotka olisi syytä muistaa.

Kirjoittaja on fil. maist. ja vapaa kirjoittaja ja tutkija.